

5. Релігієзнавство: Підручник / за ред. О. П. Сидоренка. – 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2008. 470 с.
6. Святий Ян Непомуцький. Українська католицька енциклопедія. URL: <http://catholicencyclopedia.in.ua/yan-nepomuckiy-sv>.
7. Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (Давня доба, Середньовіччя): навч. посібник / упоряд. В. І. Яровий, С. М. Мотрук, В. П. Шумило та ін.; за ред. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2011. 416 с.
8. Чарьшев А. Н. Протестантизм. Москва: Наука, 1969. 216 с.
9. Шугаєва Л. М. Релігії світу: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2011. 256 с.

Журавльов О.

Науковий керівник – доц. Валіон О. П.

ПРОБЛЕМА КОНФЛІКТІВ МІЖ ЖАНОМ-БАТИСТОМ БЕРНАДОТОМ І НАПОЛЕОНОМ БОНАПАРТОМ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – НА ПОЧАТКУ ХІХ СТ.

Дослідження тематики конфліктів між визначними діячами сьогодні є доволі актуальним. У сучасному інформаційному суспільстві такі конфлікти можуть призвести до воєн, або пошуків компромату на протилежну сторону конфлікту, що може зашкодити їй. Конфлікт між Бернадотом і Наполеоном вартий дослідження, оскільки дає розуміння психології конфліктів у час, коли правлячій стороні вигідна прихильність з боку підлеглої.

В українській історіографії проблематика конфліктів між Бернадотом і Наполеоном малодосліджена. Радянська історіографія також поодинокі описувала історію Бернадота. Одним із джерел вивчення їх конфліктних взаємин є біографістика. Серед біографів Наполеона можна виділити А. З. Манфреда, який у праці “Наполеон Бонапарт” розкрив життєвий шлях Наполеона [5]. Біографію Бернадота досліджено у праці Григор’єва “Бернадот” [2, с. 163]. З проблематики дослідження важливими є праці Н. Попова, Я. Нерсесова, Стаффана Скотта [7; 8; 12].

Рання біографія Бернадота є доволі суперечливою. Жан Бернадот народився 27 січня 1863 р. у місті По. Його походження є суперечливим, оскільки, згідно основної версії, його мати була дворянського роду, проте Палмер стверджує, що вона – донька багатого фермера. У 16 років Бернадот записався у Королівський морський флот, а у 1790 р. став молодшим лейтенантом. Спочатку діяч мав революційні погляди, навіть зробив собі татування “Хай живе республіка”. Бернадота помітив Сен- Жюст, який хотів його підвищити до бригадного генерала, проте той відмовився [3].

Перше спілкування із Наполеоном відбулося у 1797 р., де було закладено перший камінь у їхній конфлікт. Армія Бернадота мала бути підкріпленням армії Наполеона в Італійському поході. Проте, Наполеон, навіть не знаючи, кого йому дадуть, попросив військового міністра Шарля Петита не надсилати йому звичайного генерала [8]. Тут проявилась одна із рис Бернадота – він ніколи не виконував накази, якщо цього не хотів. Тому, дійшовши до Мілану, посварився із комендантом Дюпуї, якого ув’язнив, що призвело до звернення Наполеона з метою відпустити коменданта, що й було зроблено.

Перша зустріч Бернадота і Наполеона відбулася на початку березня 1797 р. у Мантуї. Бонапарту практично відразу не сподобався його співрозмовник. Він подумав, що Бернадот занадто пихатий і гордовитий. Водночас, майбутній імператор визнавав військовий талант Бернадота [10]. Твердження щодо пихатості є доволі дивним, оскільки Бернадот переважно був ввічливим, що згодом дозволило йому отримати шведську корону. Майбутній засновник династії також не був задоволений зустріччю. Він переважно мовчав, щоб зрозуміти характер майбутнього імператора. Бернадот дав критичну оцінку Бонапарту, але стверджував, що Наполеон його добре прийняв.

Щоб не перетинатись із Бернадотом, Бонапарт вирішив призначити його послом у Відні. Це, звісно, призвело до нового конфлікту. У 1798 р. Бернадот майже зірвав Єгипетський похід. Будучи у Відні, він повів себе не дипломатично, вивісивши прапор Франції, який європейські чиновники сприймали в той час особливо критично. Відбулася суперечка, яка призвела до того, що Бернадот повернувся у Париж [9].

Наступний конфлікт між ними відбувся у 1798 р., коли Бернадот одружився на Дезіре Кларі, з якою він познайомився ще у 1789 р., коли знімав кімнату в Марселі у родини Кларі [3]. Проте Дезіре перед 1798 роком була нареченою Наполеона. Важко стверджувати, що Дезіре любила маршала, оскільки у Стокгольм вона приїхала у 1823 р. після смерті її фаворита – герцога Рішельє. До того, навіть коли Бернадот увійшов у коаліцію, вона не їхала у Швецію. Ймовіріше, Дезіре одружилась із маршалом через те, що він може протистояти Наполеону. Загалом, Наполеон не був проти їхнього шлюбу. Оскільки сестра Дезіре – Жулі вийшла заміж за Жозефа, то між маршалом і майбутнім імператором виникли родинні зв'язки [3].

Зауважимо, що Бернадот був республіканцем. Коли Наполеон прибув із Єгипетського походу і здійснював підготовку до повстання 18 брюмера, перед Бернадотом постав вибір: чи допомогти Бонапарту? Цей конфлікт проявився у тому, що Бернадот не хотів навіть думати надати Наполеону допомогу. Всі вмовляння закінчувались тим, що Жан-Батист стверджував, що найбільшою його допомогою може бути лише нейтралітет [5, с. 247]. Це не надто поліпшувало стосунки між ними, проте Наполеон зміг прийти до влади.

У Жана-Батиста був військовий талант, що визнавав і Наполеон. Проте Наполеон відкрито показував антипатію до Бернадота. “Де б не проходила ваша дивізія, – роздратовано писав він Бернадоту, – можна почути лише скарги на відсутність дисципліни” [9]. Хоча, військо Бернадота було доволі дисциплінованим і повністю підкорялося командирі. Також Наполеон критикував битви Бернадота. Коли Бернадот атакував фортецю Градиск, то Наполеона це обурило, стверджуючи, що не потрібно було витрачати стільки людей на маленьку фортецю [9].

Жан-Батист міг стати послом у Сполучених Штатах Америки, але внаслідок війн з коаліцією, залишився у Франції. Незважаючи на конфлікти, він проявив лояльність Наполеону, коли у 1804 р. той став імператором. Це допомогло Бернадоту стати маршалом, проте конфлікти лише починались [11].

У 1805 р. Бернадот був призначений командиром 1-го армійського корпусу Великої Армії, що брала участь у битві під Аустерліцом. Проте 1806 рік для майбутнього короля виявився неоднозначним. При підготовці битви біля Єни Бернадот повинен був об'єднатись із Даву і ввійти у тил прусської армії. Проте Бернадот не підкорився наказу Даву зустрітись, стверджуючи, що виконував попередній наказ йти у Дорнбург. Це призвело до того, що Бернадот прийшов тоді, коли битва закінчилась [3].

Виправдання Бернадота не справили враження на Бонапарта. Він був розгніваний, навіть написав рапорт на розстріл, але потім передумав. Армія також була розлючена на Бернадота. Можливо, через родинні стосунки він врятувався від загибелі, проте тепер Наполеон зрозумів, що одна з якостей Жана-Батиста – це не з'являтися у відповідальні моменти.

Згодом Бернадот вирішив відзначитись в облозі Любеку, що справді змінило його життя. Після перемоги у Любеці, він захопив півтора тисячний загін шведів, які не встигли капітулювати під час битви між французами і пруссаками. Бернадот був доволі ввічливим із полоненими, віддав їх майно, також дав шведському командирі Ф. Мернеру кошти для того, щоб він потрапив у Францію як полонений, а потім відправитись у Швецію [2].

У 1809 р. конфлікт між Наполеоном і Бонапартом став критичним. У битві при Ваграмі Бернадот керував невишколеним військом. 4 липня як виправдання він стверджував, що Наполеон необґрунтовано використав військо, тому необхідно було виконати спритний маневр для перемоги. 5 липня військо не витримало натиску і відступило. Бернадот рушив за військом, але армія зустрілась із самим Наполеоном, який сказав: “Це і є ваш “спритний маневр”, яким ви змусите Карла скласти зброю?” [9]. Знову зганьблений і приголомшений Бернадот надовго втратив дар мови. Він ніколи ще не був таким приниженим.

Наступні події є доволі суперечливими. Згідно версії С. Толмачова, одразу після битви, Бернадот був звільнений від обов'язків командування [13]. Проте, С. Захаров стверджує, що Бонапарт не згадав його участі у битві. Бернадот спробував сам розголосити свій героїзм, за що поплатився посадою [3].

У 1810 р. Бернадот міг стати королем Італії, проте, зрештою, вийшло інакшим чином. Становище Швеції на міжнародній арені початку XIX ст. було скрутним. Після смерті Густава III почав правити його 14-річний син Густав IV, який не мав таких здібностей, як батько. До того ж, влада монархів зменшувалася ще від Французької революції, яка показала Європі, що монархи непотрібні. Проблемою Густава IV були війни з Наполеоном. Оголосивши у 1800 р.

нейтралітет, король не зміг його зберігати і у 1805 р. вступив у третю антифранцузьку коаліцію, у якій був розгромлений, втратив частину Померанії, відмовився від Тільзітського миру 1807 р., згідно з яким Швеція повинна була приєднатись до континентальної блокади, що не було вигідно [6, с. 166–168]. Це призвело до конфлікту у Фінляндії між Швецією і Росією, під час якої авторитет короля повністю був втрачений і на початку березня 1809 р. Густава IV заарештовують, а королем Швеції стає герцог Карл XIII – регент короля у 1792–1796 рр. [1, с. 76].

Оскільки Карлу XIII на час коронування було 60 років, а також він не мав спадкоємця, то кронпринцом був обраний данський принц Крістіан Август. Проте під час військових дій у Квірінгу у кронпринца відбувся інсульт і він помер. Тому було вирішено зробити спадкоємцем престолу Жана-Батиста Жюль Бернадота [4, с. 225].

Бажання шведів зробити Бернадота кронпринцом мало кілька причин. Однією з них була помста Російській імперії, яка у 1809 р. отримала Фінляндію внаслідок Фрідріхгамського договору. Так, шведські дипломати вважали, оскільки Бернадот знаходиться у дружніх стосунках із Наполеоном, то Франція допоможе повернути території Фінляндії. Іншою причиною була хороша поведінка із шведськими полоненими, що дозволило Жану-Батисту отримати підтримку армії.

Процес утвердження Бернадота на посаду кронпринца був складніший. Карл Отто Мернер не відразу вирішив, кого обрати. Кандидатами були такі маршали, як Марбот, Макдоальд [7, с. 245]. К. Мернер розпитував офіцерів, хто з прибічників Наполеона був кращий, і Жан-Батист мав перевагу, оскільки він був вільний від військових зобов'язань [12, с. 28]. Формально, К. Мернер не мав права обирати Бернадота кронпринцом, оскільки за 2 тижні до приїзду Марбота у Францію, від'їхав Фабіан Вреде [3].

Фактично, Фабіан Вреде домовився із Наполеоном про те, що кронпринцом стане Фредерік VI. Проте Бонапарт погодився на пропозицію зробити Бернадота кронпринцом. Цікаво те, що за кілька років до утвердження Бернадота у Швеції, Наполеон і Жан-Батист планували захопити цю країну. Для цього Бернадот вивчив культуру шведів, що допомогло йому згодом краще пізнати власну державу [8].

У зв'язку із утвердженням Бернадота на шведський престол, в імператора виникли переживання, чи Бернадот не здійснить напад на Францію. Між ними був підписаний договір, згідно з яким Бернадот звільнявся від будь-яких обов'язків у Франції, але зобов'язувався не вступати в коаліцію. Проте забезпечити виконання слова майбутнього кронпринца, що він не вступить в коаліцію, Наполеон не зміг [7, с. 246].

6 серпня 1810 р. відбулося засідання ріхсадагу в Еребрі, де обговорювались 3 кандидати: принц Августенбургський, король Данії і принц Ольденбургський, які спочатку мали більше шансів виграти. Проте 11 серпня після аудієнції Жана Антуана Фурньє із міністром іноземних справ Ларе фон Енгстремом з'ясувалось, що у випадку перемоги Бернадот внесе у пусту шведську казну 8 млн франків, списані борги шведських купців і спадкові землі у Франції та Ганновері на землі в Померанії [2, с. 215–216]. Це допомогло йому стати кронпринцом. 21 серпня він був обраний принцом Швеції, 20 жовтня прийняв лютеранство, а 5 листопада був усиновлений Карлом XIII [11].

Після того, як Карл XIV став принцом, конфлікти між Наполеоном і Бернадотом не закінчились, а перейшли у політичний вимір. Оскільки Жан-Батист був звільнений від обов'язку надавати допомогу Франції під час воєнних дій, то кронпринц вирішив не допомагати Бонапарту у війні із Росією [10]. Фактично, Бернадот ніколи б не погодився допомогти Франції у війні із Російською імперією, оскільки після усиновлення Карлом XIII, Карл XIV почав поступове зближення із Росією [13]. Коли Наполеон розпочав Великий похід, Карл Юхан розірвав відносини із Францією, вийшов із континентальної блокади з метою зближення із Росією, Англією і Пруссією [6, с. 176].

27 січня 1812 р. французькі війська окупували шведську Померанію, що вплинуло на можливий шведсько-французький союз. Карл XIV практично одразу приступив до переговорів із Росією та Англією, а 5 квітня 1812 р. був підписаний російсько-шведський договір. Принц уклав угоди із коаліцією, а у липні 1813 р. підписав “Трахенбургський протокол” із Пруссією та Росією. Згідно договору, Карл XIV керував північною частиною армії, яка налічувала 158 тис. осіб. Згодом він брав участь у битві під Лейпцигом на боці коаліції [4, с. 229–230].

У 1815 р. Наполеон повернувся у Францію. Бернадот відмовився вступати в антифранцузьку коаліцію. Він був упевнений, що династія Бурбонів втратила владу назавжди. Часто Карл XIV говорив до своїх підданих: “Наполеон – найбільший полководець усіх часів, найвеличніша людина з усіх, які коли-небудь жили на землі, могутніший, ніж Ганнібал, Цезар і навіть Мойсей” [3].

Зближення Бернадота із Росією, а також попередні конфлікти не можна назвати зрадою Франції. Цими діями він здобував певну самостійність у своїх рішеннях. Конфлікти між Наполеоном і Бернадотом були зумовлені тим, що вони були амбітними особами, які не бажали слухати інших. Бонапарт вважав, що його накази мають бути виконані, проте Бернадот, не зважаючи на повагу до імператора, не бажав, щоб ним хтось керував. Це й породжувало конфліктні ситуації, які призвели до військового протистояння між Францією і Швецією.

Таким чином, конфлікти між Наполеоном і Бернадотом були конкуренцією за визнання. Наполеон, розуміючи, що його конкурент також здібний полководець, намагався послабити вплив Бернадота на армію. Часто Наполеон стверджував, що Бернадот є найгіршим маршалом, знаючи, що це не так [8]. Жан-Батист своїми діями намагався здобути визнання для себе та армії, а також, власне, для Бонапарта. Ці конфлікти переросли в те, що Наполеон прагнув віддалити від себе маршала, а той погодився на від'їзд у Швецію.

Нині Швеція – конституційна монархія із розвиненою промисловістю, рівнем життя, освітою та наукою. З 1973 р. країною править Карл XVI Густав – представник династії Бернадотів, яка є найтривалішою правлячою династією у Швеції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вейбуль Й. Краткая история Швеции / Йорген Вейбуль. / Пер. с швед. Н. Валлениуса. – Стокгольм: Шведский ин-т совместно с изд-вом "Бра Бэккер, 1994. – 152 с.
2. Григорьев Б. Н. Бернадот / Борис Николаевич Григорьев. – Москва: Вече, 2013. – 480 с. – (Великие исторические персоны).
3. Захаров С. Маршалы Наполеона. Маршал Бернадот [Електронний ресурс] / Сергей Захаров // Адьютант!. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://adjutant.ru/fr-march/bernadotte.htm>
4. Лависс Э. История XIX века. Том 2. / Э. Лависс, А. Рамбо. / Под ред. Е. В. Тарле. – Москва: Государственное социально-экономическое издание, 1938. – 363 с.
5. Манфред А. З. Наполеон Бонапарт. Четвертое издание / Альберт Захарович Манфред. – Москва: Мысль, 1987. – 735 с.
6. Мелин Я. История Швеции / Я. Мелин, А. Юханссон, С. Хеденборг. / Пер. с швед. – Москва: Весь Мир, 2002. – 400 с.
7. Монархи Европы: Судьбы династий / За ред. Н. В. Попова. – Москва: ТЕРРА, 1997. – 624 с.
8. Нерсесов Я. Н. Маршалы Наполеона Бонапарта / Яков Николаевич Нерсесов. – Москва: Аванта+, 2012. – 239 с.
9. Рудычева И. А. Загадки истории. Маршалы и сподвижники Наполеона / И. А. Рудычева, В. М. Складенко, В. В. Сядро. – Харків: Фолио, 2017. – 420 с.
10. Сидорчик А. Дальновидный Бернадот. История человека, который ввремя предал Наполеона [Електронний ресурс] / Андрей Сидорчик. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: http://www.aif.ru/society/history/dalnovidnyy_bernadot_istoriya_cheloveka_kotoryy_vovremya_predal_napoleona
11. Складенко В. М. 50 знаменитых царственных династий / В. М. Складенко, Я. А. Батий, Н. И. Воложжина, М. А. Панкова. – Харків: Фолио, 2007. – 520 с.
12. Стаффан С. Династия Бернадотов: короли, принцы и прочие... / Скотт Стаффан. – Москва: ЛомоносовЪ, 2011. – 408 с.
13. Толмачёв С. Бернадот: француз на престоле Швеции [Електронний ресурс] / Сергей Толмачёв // 5 республика. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://scandinews.fi/society/story/3081-bernadot-francuz-na-prestole-shveczii>

Киданюк В.

Науковий керівник – доцент Григорук Н. А.

УКРАЇНСЬКА ДІАСПОРА У ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ

Історична доля розпорядилась так, що українці розсіялися по багатьох країнах світу. Українська діаспора, тобто українське населення, що живе поза етнічною територією –